

УДК: 658.114.25

Л.М. Садула, Л.А. Дяченко

АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ В КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ

У статті досліджено аспекти методології та технології управління в комерційних підприємствах у сучасних умовах розвитку вітчизняного ринку. Проаналізовано та узагальнено компоненти методології та технології управління у комерційних підприємствах як вагомні фактори впливу на їх можливості досягати вищого рівня економічного розвитку.

Some aspects of methodology and technology of control in commercial enterprises in modern conditions of national market development are investigated in the paper. The components of methodology and technology of control in commercial enterprises as valuable factors of influence on their opportunities to reach the high level of economical development are analysed and summarized.

Ключові слова: ринок, управління, методологія управління, технологія управління.

Пошук нових можливостей для комерційних підприємств досягати вищого рівня прибутковості та економічного розвитку, не порушуючи соціального балансу між ними та суспільством, а також між керівництвом підприємств та їх персоналом, дозволяє методологія та технологія управління. Саме це і є предметом дослідження даної статті.

Дослідженню різних аспектів методології та технології управління у підприємствах, враховуючи комерційні підприємства, а також особливостям їх впливу на рівень ефективності діяльності та розвитку цих підприємств приділяли увагу такі вчені: Аакер Д.А., Блекуел Р., Гапоненко А.Л., Дафт Р.А., Котлер Ф., Мінцберг Г., Тимошенко І.І., Хассі Д., Холл Р.Х. та ін. Проте в наукових працях, що стосуються досліджуваної проблеми, є потреба більш комплексно дослідити взаємозв'язок методології та технології управління комерційними підприємствами в сучасних умовах розвитку вітчизняного ринку, їх вплив на діяльність комерційних підприємств та звернути увагу головних менеджерів цих підприємств на нові можливості досягати вищого рівня прибутковості, кращої адаптації до змін макросередовища, внутрішнього середовища та адекватно реагувати на такі зміни. Саме тому ми обрали цю тему.

Мета статті — дослідити аспекти методології та технології управління, виокремити з них ті, до яких необхідно підвищити рівень уваги головних менеджерів комерційних підприємств у сучасних умовах розвитку вітчизняного ринку.

Досліджуючи питання методології та технології управління в комерційних підприємствах у сучасних умовах розвитку вітчизняного ринку, слід зазначити, в чому саме полягає сутність економічної категорії «риннок» та за яких саме сучасних умов функціонують і розвиваються комерційні підприємства. Слушним є те, що ринок — сукупність економічних відносин між фізичними та юридичними особами, а також між державами і наднаціональними органами, міжнародними фінансово-кредитними інститутами з організації та купівлі-продажу різноманітних товарів і послуг відповідно до законів товарного виробництва [6, с. 235].

Сучасні умови розвитку вітчизняного ринку характеризуються: посиленням конкуренції між товаровиробниками за зниження витрат виробництва; підвищенням рівня суспільної корисності товарів чи послуг, які вони пропонують; частковим опосередкованим контролем споживачів за виробництвом товарів чи послуг; наявністю різних форм власності та форм господарювання; наявністю антимонопольного законодавства; високорозвинутою системою економічного та адміністративного регулювання економіки; розвинутою маркетинговою діяльністю; конкурентною боротьбою між різними суб'єктами підприємницької діяльності тощо. Комерційні підприємства у сучасних умовах розвитку ринку характеризуються також тим, що вони функціонують, певною мірою, в монополізованому секторі економіки [6, с. 627].

Криза, яка вплинула на всі сфери діяльності суспільства, занизила рівень управління економікою; зумовила спад виробництва деяких видів товарів та послуг, ділової активності, кількості підприємств сфери малого бізнесу; знизила обсяги платежів до бюджету щодо виробництва та продажу деяких видів товарів та послуг; негативно відобразилася на рівні доходів громадян, їх життєвому рівні тощо.

Слід зазначити, що на діяльність комерційних підприємств у сучасних умовах розвитку впливають такі чинники: елементи макросередовища: демографічні, економічні, природні, технологічні, політичні, соціальні, культурні; елементи мікросередовища: покупці, конкуренти, постачальники, дистриб'ютори тощо. Але чинники макросередовища та мікросередовища, які впливають на управлінські процеси у комерційних підприємствах, зумовлюють також вплив внутрішнього середовища цих підприємств на навколишнє середовище. Поведінка на ринку будь-яких суб'єктів господарювання, в основному, зумовлена їх планами максимізувати свій дохід. Це можливо, але за умови прийняття єдиновірних, своєчасних управлінських рішень, використання ефективної методології, технології та механізму управління на підприємствах. Краще досягати поставлених цілей, успішніше розвиватися, знижувати витрати, максимізувати прибутки комерційним підприємствам дозволить методологія та технологія управління в них, її ефективне використання.

Методологія управління — логічна схема управлінської діяльності, що передбачає взаємозв'язане розуміння цілей, орієнтирів, а також засобів і способів їх досягнення [2, с. 96]. Фахівці виділяють наступні компоненти, які характеризують зміст методології управління: підходи, парадигми, проблеми, пріоритети, орієнтири, критерії, альтернативи, процедури вибору, засоби та методи управління, а також обмеження [2, с. 96]. Дослідження взаємозв'язку між методологією управління в сучасних умовах розвитку ринку та економічними результатами діяльності комерційних підприємств чітко підкреслило, що методологія не може бути «вічною», «сталою», «незмінною» величиною. Певні моделі та методологія управління, які використовували комерційні

підприємства в минулому, можуть бути для них менш ефективними за сучасних умов розвитку ринку.

Змістом економічної категорії «управління» є вплив на процес, об'єкт чи систему для збереження їхньої стійкості або переведення з одного стану в інший відповідно до визначених цілей [3, с. 731].

Сучасні умови розвитку ринку, за яких функціонують комерційні підприємства, характеризуються також тим, що вони впливають на їх керуючу та керовану підсистеми. Зв'язок між цими підсистемами здійснюється через обмін інформацією. Але прискорення процесу змін, все більше скорочення трансформаційних інтервалів зумовило суттєві зрушення у світосприйнятті, формуванні нової управлінської парадигми, нових цінностей корпоративних культур. Сучасний світ характеризується зацікавленістю в глобальних ринках і постачальниках, орієнтацією не лише на прибутки, а й на споживачів, підходом до інформації як до основного ресурсу, відношенням до найвищої якості як до норми [3, с. 716]. Нами було зроблено спробу узагальнити, які саме компоненти методології та технології управління необхідно враховувати комерційним підприємствам у сучасних умовах розвитку вітчизняного ринку (рис. 1).

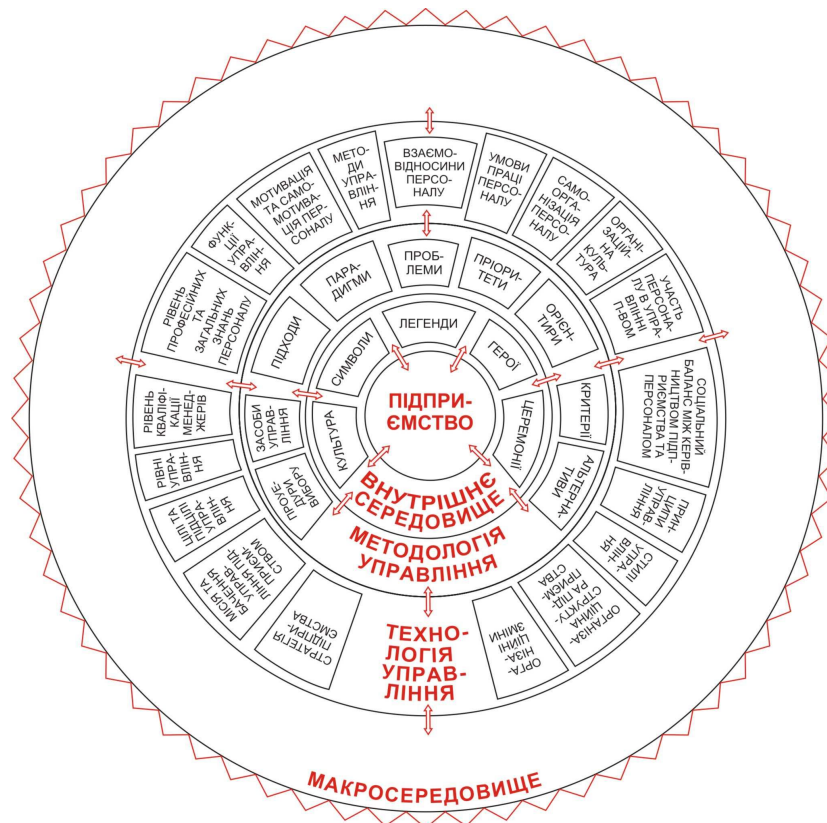

Рис. 1. Взаємозв'язок методології та технології управління в комерційних підприємствах у сучасних умовах розвитку вітчизняного ринку (розробка авторів)

Як видно з рис. 1, де зображено взаємозв'язок методології та технології управління в комерційних підприємствах за сучасних умов розвитку вітчизняного ринку (розробка авторів), багато компонентів впливають на методологію управління у цих підприємствах та до яких саме компонентів варто підвищити рівень уваги головних менеджерів підприємств. Окрім чинників макросередовища, внутрішнього середовища підприємств до методології управління у них варто віднести ще таке: процедури вибору, засоби управління, підходи, парадигми, проблеми, пріоритети, орієнтири, критерії, альтернативи.

Слід зазначити, що до технології управління, як взаємопов'язаної із його методологією, варто віднести також таке: стратегія підприємства; місія та бачення управління підприємством; цілі та підцілі управління; рівні управління; рівень кваліфікації менеджерів; рівень професійних та загальних знань персоналу; функції управління; мотивація та самомотивація персоналу; методи управління; взаємовідносини персоналу; умови праці персоналу; самоорганізація персоналу; участь персоналу в управлінні підприємством; соціальний баланс між керівництвом підприємства та персоналом; принципи управління; стилі управління; організаційна структура підприємства; організаційні зміни.

Сучасні умови розвитку ринку, за яких функціонують комерційні підприємства, вимагають враховувати: наявність у них не лише ресурсів, що надзвичайно важливо, а й результатів розвитку науки, змін у технологіях виробництва товарів чи послуг, у технологіях управління в комерційних підприємствах та технологіях управління ними, чинників глобалізації фінансових операцій, появи нових конкурентів у галузі нових інформаційних технологій, нових товарів чи послуг як конкурентів старим товарам чи послугам, нових смаків та уподобань певних сегментів споживачів на певному ринку; максимальну диференціацію товарів чи послуг відповідно до запитів споживачів, формування моди на певні товари чи послуги, а також людський фактор. Сутність людського фактору полягає в тому, що будь-яке підприємство повинне і зобов'язане розкрити людський потенціал в процесі трудової діяльності, мотивувати та стимулювати людину не лише до праці, але і до її саморозвитку як особистості та громадянина [8, с. 475]. Розкриття людського потенціалу, його мотивація та стимулювання до роботи у комерційних підприємствах, до саморозвитку зумовить появу інших джерел розвитку та нових можливостей для цих підприємств.

Сильні сторони компанії (які складають ресурс її зростання та диверсифікації) вдосконалюються також в міру накопичення досвіду в процесі створення товарних ліній, маркетингу і забезпечення сервісу. До визначальних чинників відносяться також: 1) сильні та слабкі місця співробітників; 2) ступінь ефективності використання здібностей кожного з індивідів в інтересах організації; 3) якість координації індивідуальних зусиль і роботи групи [7, с. 83]. Саме таким організаційним змінам у технології управління комерційних підприємств головні менеджери повинні приділяти найбільше уваги в сучасних умовах розвитку ринку.

Технологія управління — поєднання, послідовність, взаємозв'язок організаційних, розрахунково-обчислювальних та інших операцій та процедур у процесі здійснення управлінських функцій [2, с. 96]. Щодо методології управління, то варто зазначити, що саме сучасні умови розвитку ринку зумовлюють необхідність головних менеджерів комерційних підприємств приділяти більше уваги до проблем майбутнього. Однією з та-

ких проблем майбутнього є необхідність кращого розуміння споживачів та їх поведінки на ринку придбання товарів та послуг. Це полягає в такому: необхідність збору і коректної інтерпретації інформації, яку потребують підприємства для задоволення все більш складних організаційних потреб у XXI ст.; потреба в розробці ефективних методів дослідження споживачів, що дозволить іти в ногу зі стрімкими змінами в ринкових умовах та способу життя споживачів; настійлива необхідність розуміння поведінки споживачів із різних позицій, як важливої самостійної частини життя [1, с. 50].

Своєчасна, повна та достовірна діагностика можливих майбутніх проблем у комерційних підприємствах та розробка ефективних заходів по їх попередженню, розв'язанню або зниженню рівня сили впливу на конкретне комерційне підприємство дозволить йому збільшити прибутки. Однією з нових можливостей для комерційних підприємств максимізувати прибутки є можливості максимізувати довічну прибутковість покупців. Прибутковий покупець — це індивід, домашнє господарство або компанія, що дають упродовж тривалого часу дохід, який достатньою мірою перевищує витрати компанії на їх залучення, продаж і обслуговування. Йдеться передусім про хід і витрати упродовж життєвого циклу покупця, а не про прибуток від конкретної операції [4, с. 153].

Комерційні підприємства, які працюють у сфері зовнішньоекономічної діяльності, повинні у своїй діяльності врахувати також: життєвий цикл країни, з якою здійснюється комерційна діяльність; зміни у політичних устроях цієї країни; процеси глобалізації тощо. Слід зазначити, що за сучасних умов розвитку ринку глобалізація фінансових операцій, постійна поява нових конкурентів роблять непередбаченими ні ціни, ні валютні курси [2, с. 324].

Аби комерційні підприємства краще адаптувались до змін макросередовища, внутрішнього середовища підприємства та сучасних умов розвитку вітчизняного ринку, де вони функціонують, необхідно адекватно реагувати на ці зміни та адаптувати методологію та технологію управління у них до цих змін. Взаємозв'язок методології та технології управління в комерційних підприємствах за сучасних умов розвитку вітчизняного ринку (рис. 1), показує, які саме компоненти методології та технології управління необхідно враховувати комерційним підприємствам у своїй діяльності. Автори звертають увагу на те, що надзвичайно вагомими чинниками впливу на можливості комерційних підприємств досягати вищого рівня економічного розвитку, вищої якості товарів чи послуг, вищої відповідальності перед споживачами та суспільством, нових ринкових сегментів тощо є саме компоненти методології та технології управління.

Сучасні умови розвитку вітчизняного ринку, в якому функціонують комерційні підприємства, здійснюють прямий та опосередкований вплив на їх діяльність, зобов'язують не лише враховувати компоненти методології та технології управління, а й ранжувати пріоритетність їх відповідно до певного комерційного підприємства та результатів його діяльності. Необхідно підвищити увагу головних менеджерів цих підприємств до таких компонентів як: стратегія підприємства; місія та бачення управління підприємством; цілі та підцілі управління; рівень кваліфікації менеджерів; рівень професійних та загальних знань персоналу; мотивація та самомотивація персоналу; умови праці персоналу; самоорганізація персоналу; організаційна культура; участь персоналу в управлінні підприємством; соціальний баланс між керівництвом підприємства та персоналом; організаційні зміни.

Щодо інших компонентів технології управління в комерційних підприємствах, як-то: функції управління; методи управління; принципи управління; стилі управління; організаційні структури, — то вони також потребують кращої адаптації у комерційних підприємствах до сучасних умов розвитку вітчизняного ринку, в якому ці підприємства функціонують.

Слід зазначити, що головним менеджерам комерційних підприємств за сучасних умов розвитку вітчизняного ринку необхідно приділяти більше уваги методології та технології управління у комерційних підприємствах. Це зумовлено тим, що методологія не може бути «вічною», «сталою», «незмінною» величиною. Певні моделі та методологія управління, яку використовували комерційні підприємства у минулому, можуть бути для них менш ефективними за сучасних умов розвитку ринку. Саме тому автори зробили спробу узагальнити компоненти методології та технології управління, які необхідно враховувати комерційним підприємствам за сучасних умов розвитку ринку. Це дозволить досягти вищого рівня економічного розвитку комерційних підприємств за сучасних умов розвитку вітчизняного ринку.

1. *Блэкуэлл Р.* Поведение потребителей / Р. Блэкуэлл, П. Миниард, Д. Энджел. — Санкт-Петербург: Питер, 2002. — 624 с.; 2. *Гапоненко А.Л.* Теория управления / А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухина. — М.: РАГС, 2004. — 558 с.; 3. *Дафт Р.Л.* Менеджмент / Р.Л. Дафт. — Санкт-Петербург: Питер, 2002. — 832 с. 4. *Котлер Ф.* Маркетинг. Менеджмент / Ф. Котлер, К.Л. Келлер. — Санкт-Петербург: Питер, 2002. — 816 с.; 5. *Мочерний С.В.* Економічна енциклопедія: у 3-х томах / С.В. Мочерний. — Т. 2. — К.: Академія, 2001. — 848 с. 6. *Мочерний С.В.* Економічна енциклопедія: у 3-х томах / С.В. Мочерний. — Т. 3. — К.: Академія, 2002. — 952 с.; 7. *Минцберг Г.* Стратегический процесс / Г. Минцберг, Дж.Б. Куинн, С. Гошал. — Санкт-Петербург: Питер, 2001. — 688 с.; 8. *Тимошенко И.И.* Мотивация личности и человеческих ресурсов / И.И. Тимошенко, А.С. Соснин. — К.: Европейский ун-т, 2004. — 576 с.

УДК: 336.12